

tőt adni e sokrétű forrásanyagból. Ezekhez az írásokhoz közel állnak a neopythagoreusok (Diótozenés és Sthenidas) kötetben szereplő rövid szemelvényei. Sajnos e Stobaios Anthológiájából való szemelvényekhez nem csatlakozik szövegmagyarázat.

A közel ezeroldalmi anyag azonban reményeink szerint csupán kezdetnek tekinthető, amennyiben feltétlenül hasznos lenne, ha az antik filozófusok, rétorok műveinek közlése keresztény forrásmunkák szemelvényes vagy teljes bemutatásával folytatódhatnék a philanthropia újplatonikus és keresztényi gondolkörének bemutatása jegyében.

A Függelékben Havas László „A Catilina-mozgalom társadalmi bázisának és programjának kérdéséhez” (II./863-880) című tanulmányát olvashatjuk, amely

Cicero művének megértéséhez nyújt segítséget.

A kiadványt az eligazodást megkönnyítő gondos Névmutató (II./ 881-889) és a forrásokhoz kapcsolódó színes képanyag (Képek II./ 893-920) zárja.

Örvendetes, hogy a magyar ókortudomány könyvespolcán ismét egy olyan szakmunka jelent meg, amely tartalmaz jó egynéhány olyan görög és latin nyelvű forrásmunkát vagy annak részletét, amelyek eddig csupán kevés műértő filológus számára voltak olvashatók, s ezek a kötet jóvoltából immár magyar forrításban bárki számára elérhetőek, s hasznosak mind az egyetemi oktatásban, mind a kutatásban, valamint bátran ajánlanám a hazai politikai pályán tevékenykedő valamennyi „uralkodó és polgár” számára.

K. Csízy Katalin

Kovács Teofil: A német nyelv oktatása a Debreceni Református Kollégiumban (1769 – 1860).

Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2008., 322 lap

A nyelvtudásnak mindig fontos szerepe volt az európai művelődési és oktatási rendszerben. Bár a latin nyelv dominanciája nagyon hosszú ideig fennállt, az anyanyelven való oktatás és más nyelvek tanulása, főleg a reformáció idejétől, egyre nagyobb szerepet kapott az iskolákban. Nem volt ez másképp a híres Debreceni Református Kollégiumban sem, mely a helyi városi iskolából nőtte ki magát (alapították 1538-ban), és hamar a reformáció és a protestáns oktatás egyik fellegettevé vált, majd a református kollégiumok közül a legnagyobb intézményé fejlődött. Csakúgy, mint más protestáns iskoláknak, a Debreceni Kollégiumnak is főleg a reformáció és az azt követő nyílt, majd csendes ellenreformáció

gyorsan változó politikai, társadalmi és konfesszionális helyzetének idején sok problémával és nehézséggel kellett megküzdenie, de mindvégig a protestantizmus és a református egyház egyik bástyája maradt.

A bemutatott munka egyik fő célja a magyar művelődéstörténet eddig nem igen kutatott területének, azaz a német nyelv hazai oktatásának ismertetése, melyet a szerző a Debreceni Református Kollégium példáján mutat be (kitekintéssel Miskolcra és az Eperjesi Kollégiumra). A 18. századtól kezdve a német nyelv fokozatosan egyre nagyobb szerephez jutott a Habsburg Birodalomban, aminek több oka is volt. Nyilvánvaló, hogy Magyarországon, mint a Habsburg

Birodalom szerves részében természetes szerepe volt a német nyelvtudásnak, a Türelmi rendelet (1781) kiadása után pedig a német nyelv tudása az egyik alapvető követelménye volt annak, hogy a hazai protestánsok részt vehessenek a közéletben. Természetesen a mindennapi életben, leginkább a városi lakosság körében úgyszintén előnnyel járt a német nyelv tudása, nemcsak a kereskedelmi, de a politikai, a közigazgatási és az ipari életben is. Nem utolsó sorban kell megemlíteni azt a tényt is, miszerint a német nyelv oktatásának messzebb visszatekintő hagyománya is van a hazai oktatásban, hiszen már a 18. század előtt léteztek szervezett német nyelvtanulási formák.

A munka csaknem százéves időszakot tárgyal, a német nyelv oktatásának kezdetétől (1769) egészen a németesítő törekvések bukásáig (1860). Ezt az időszakot a szerző további kisebb szakaszokra bontotta, melyeknek a kötetben külön fejezeteket szánt. A második fejezet rövid áttekintést ad az idegennyelvtanulás kezdetétől a Kollégiumban egészen II. József haláláig (1790). A szerző főleg a Ratio Educationis és II. József nyelvrendeletének hatását vizsgálja az adott területre. A munka harmadik fejezete egy hosszabb időszak fejlődését taglalja, 1790-től egészen a szabadságharcig. Mivel ez az időszak külső beavatkozásoktól viszonylag mentes epizód volt, leginkább a Református Kollégium belső viszonyait írja le a szerző, természetesen a német nyelv oktatására való tekintettel: milyen szerepe volt a többi tanult tárgy közt, kik tanították, milyen tankönyveket használtak, milyen tantervek alapján tanítottak. A szabadságharc utáni időszak, az Entwurf bevezetése, ill. annak hatása a református egyházban a német nyelv oktatására a témája a következő, „Entwurf” című fejezetnek. Az Entwurf teljesen megváltoztatta a hazai

oktatást, aminek következtében jelentős változások következtek be a Debreceni Református Kollégium intézményének struktúrájában és működésében. A szerző nagyon plasztikusan és aprólékosan mutatja be ezeket a változásokat és azok hatásait a német nyelv oktatására. Tartalmilag a témához kapcsolódó utolsó (5.) fejezet történeti-szociológiai elemzés a külföldön, illetve Magyarországon máshol tanuló magyar diákokról. Emellett a magyarul tanuló nem magyar nemzetiségű diákok vándorlását és azoknak háttérét, családi viszonyait térképezi fel, vagyis: mely nemzetiségek, milyen arányban tanultak a Debreceni Református Kollégiumban és milyen volt a viszonyuk a német nyelvhez. Az elemzés leginkább a nyelvtudás és a nemzet tudat alakulásának összefüggéseire összpontosít, de érdekes adatokkal szolgál más kérdésekkel kapcsolatban is (a diákok kora, szüleik foglalkozása, származási helyük, stb.). Úgyszintén hasznos információkat ad a debreceni, és az Eperjesi Kollégiumban tanuló diákok összehasonlítása. Érdekes információkat tartalmaznak a Függelékben bemutatott források. (A kollégiumi német oktatás első dokumentuma [1770], a Tiszántúli Református Egyházkerület határozata a kötelező németoktatás eltörléséről [1790], egy részlet Márton József Gramatikájából és Szilágyi János levele).

Összegzésképpen megállapíthatjuk, hogy az itt röviden bemutatott mű, egy – mint már említettem – eddig a kutatás által mellőzött terület vizsgálatára irányult. Magának a nyelvtanításnak, de a 18. századtól kimondottan a német nyelv tanulásának növekvő, ámbar nem egyenes tendenciáját mutatja be, mégpedig Magyarország egyik oktatási központjának példáján, a Debreceni Református Kollégium 1769-től egészen 1860-ig terjedő időszakában. Mint ahogy a tartá-

lomból kitűnik, e hosszú, viszonylag békésebb időszakban a német nyelvoktatás sokféle változáson ment keresztül, melyben jelentős volt az állami befolyás egyre nagyobb érvényesülése. A német nyelv elsajátítását viszont nemcsak ebből a szempontból kell vizsgálni, hanem úgy, ahogyan a szerző is megállapítja: a német nyelv ismerete a bürokrácia, kereskedelem, az ipar köreiben, valamint egyéb területeken való érvényesülésre is lehetőséget nyújtott. A Debreceni Kollégium-

ban a német nyelv oktatása magas színvonalon folyt, amit az ott működő professzorok-tanárok személyisége, tanári működésük, minőségi tankönyvek használata és természetesen a végzett diákok érvényesülése is alátámaszt. A munkának különösen értékes és kiemelendő része a kollégiumi diákság történeti-szociológiai vizsgálata, továbbá a nyelvhasználat és a nemzettudat kapcsolatának alakulásához kötődő eredményeinek ismertetése.

Kónya Annamária

Vincze János: „Igazságot az 1956-os egészségügyieknek”

NDP Kiadó, Budapest, 2008. 364 lap

A Vincze János által szerkesztett művek sorozatában megjelent könyv húsztíz több olyan életutat, szerzőt, személyt mutat be, aki az egészségügy területén, 1956. október 23-tól kezdődően változó időtartamig kórházban, klinikán, mentőben, vagy utcai mentőhelyen aktívan dolgozott a magyar forradalom oldalán, még akkor is, ha magyar karhatalmistát vagy orosz katonát gyógyított, vagy próbált meg gyógyítani.

Tiszteletre, elismerésre, megbecsülő szeretetre méltó sorsokat és személyeket ismerünk meg. Vannak önéletrajzok, mások által írott portrék és elmélkedő eszmefuttatások az írások között. Mindegyik értékes és figyelemre méltó. Számomra azonban azok az igazán érdekesek és megragadóak közülük, amelyek a személyes sorsot, a dokumentum jellegű hitelességet és részletességet az orvosi gondolkodás gyakorlatias összefogottságával mutatják be, és végzik el magukban a személyes életút értékelésének és a történelmi távlatnak emelkedett szintézisét, mint pl. Pestessy József, Bartalos Mihály, Naszlady Attila, Nemes György vagy a mentők helyállását bemutató Pap

Zoltán esetében. Kiemelkedő fejezet az „Eseménytár az újságokban”, amelyben Vincze-Tiszay Gabriella a korabeli újságok cikkeiből összegyűjtött, az egészségügygel kapcsolatos híreket közli. Szívszorító, de mindenképpen az egyik legfontosabb részlet Tóth Ilona tragédiájának bemutatása. A könyv egyik legnagyobb újdonsága a romániai, erdélyi (magyar és román) szimpatizánsok sorsának dokumentálása. Legtöbbjük börtönbüntetése során meghalt ...

Debrecennel kapcsolatban három írás szerepel. Kertész László „Debrecen, október 23-án”, Vörösmarty Dániel „Kettessy Aladár orvosprofesszor letartóztatásáról” címmel ír nagyon érdekes visszaemlékezést, míg Szabó Béla „Vajon lehet-e itt jobbra várni? A remény forradalma” című írásában személyes élményeit filozófiai és teológiai keretbe ágyazva mutatja be és értelmezi.

A könyv négy alfejezetre oszlik, melyek témája és szerzősora a következő:

I. Visszaemlékezések és élettörténeti töredékek 1956-ból. Szerzői: Vincze János, Somogyi János, Pestessy József, Duray Aladár, Jákó Géza, Bartalos Mi-